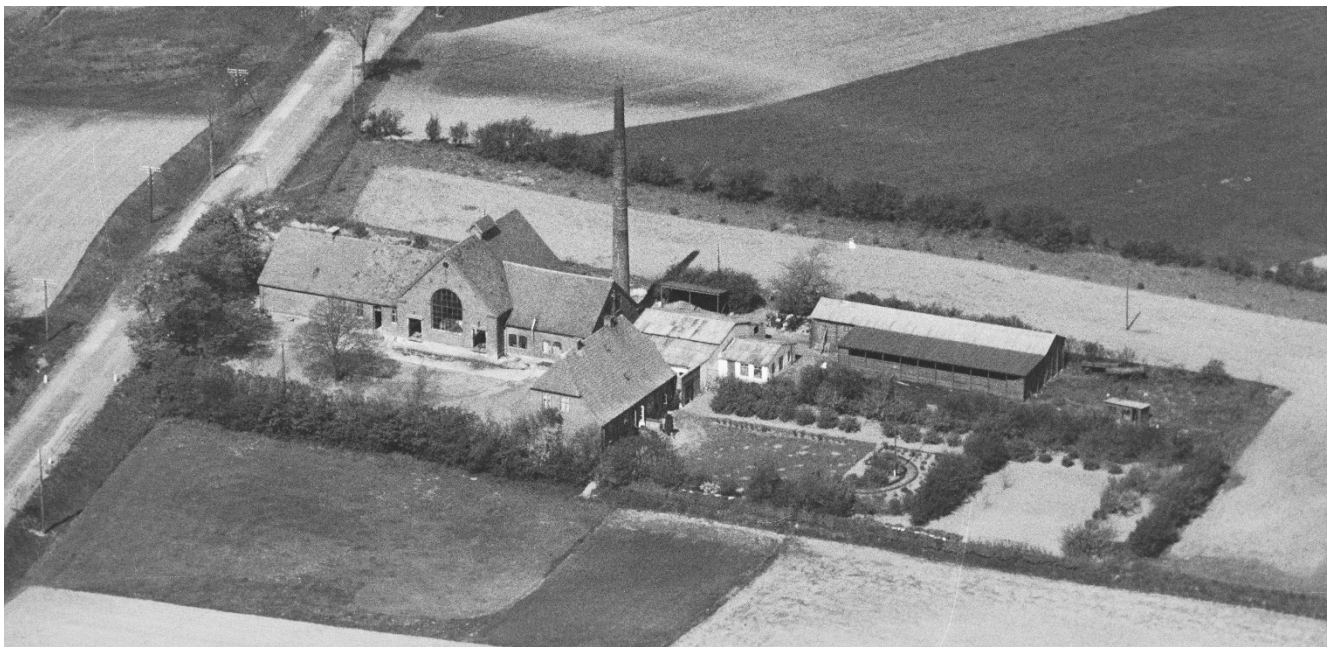

Ved Birkehøj Andelsmejeris 75-års jubilæum i 1963

Bestyrelsesformand Jørgen Andersens tale ved jubilæet

Jeg skal nu forsøge at give en redegørelse for mejeriets gang i de 75 år det har virket, men det kan kun blive ganske kun, hvor jeg vil forsøge at komme med nogle af de vigtigste afgørelser, som de forskellige bestyrelser har truffet i årenes løb.

Men først vil jeg gerne at vi mindes følgende mejeribestyrere og bestyrelsesformænd:

Mejeribestyrer Alfred Jensen virkede fra 1. maj 1888 - 13. maj 1917. I alt 29 år

Mejeribestyrer Rasmus J. Rasmussen virkede fra 1. juli 1917 - 1. nov. 1949. I alt 32 år

Mejeribestyrer H. Simonsen ansættes 13. sept. 1949

Bestyrelsesformand Niels Hornbæk, Hørning virkede i omkring 9 måneder

Bestyrelsesformand Nikolaj Boldsen, Floes virkede fra 1. nov. 1888 - 1. nov. 1913. I alt 25 år

Bestyrelsesformand Niels Pagter, Lund virkede fra 1. nov. 1913 - 1. nov. 1923. I alt 10 år

Bestyrelsesformand Anders Rasmussen, Drastrup virkede fra 1. nov. 1923 - 1. nov. 1951. I alt 28 år

Bestyrelsesformand Jørgen Andersen tiltrådte 1. nov. 1951

Vi er disse mænd en stor tak skyldig for den indsats de hver især har ydet for at få mejeriet til at køre så godt som muligt til gavn og glæde for andelshaverne. Vi vil bevare deres minde i taknemlighed erindring idet vi udtaler et "Ære være deres minde".

Initiativet til at få oprettet et andelsmejeri kom fra en del landmænd, med lærer Karl Andersen, Drastrup i spidsen, som senere blev sekretær for bestyrelsen. Den første bestyrelse bestod af følgende: Formand Niels Hornbæk, Peter Mogensen, N. Ludvigsen, Jens Elgaard, Jørgen Frandsen, Hans Pedersen, R. Pagter, Knud Pedersen og N. Boldsen.

Deres første arbejde var naturligvis at få udarbejdet love og vedtægter, og så få tegnet andelshavere. Det var vist lidt vanskeligt, for man var skeptisk over for det her nye man ville starte.

Der skulle også lånes nogle penge, og der måtte man helt til Viborg for at få et lån i Viborg Bys og Omegns Sparekasse på 12.000 kr. Der afholdes en licitation hvor murerarbejdet kom til at koste 1.225 kr., tømrerarbejdet og snedkerarbejdet 743 kr. Vi kan ikke se hvad maskinerne til at sætte ind i mejeriet har kostet.

Alfred Jensen

Med hensyn til mejeribestyrer fik man antaget en mejerist Alfred Jensen fra Årslev, og han blev ansat for en årsløn af 1.350 kr.

Den 21. august **1888** startede man så og modtog den første mælk. Det første år leverede andelshaverne 3,3 mill. pund mælk, hvad prisen var kan vi ikke se, men det første år blev der et overskud som blev udbetalt med 20 øre pr. 100 pund leveret mælk. Smørret blev solgt til en grosserer Ankerstjerne i Randers, og her købte man også foderkager, idet man havde en rapskageordning der påbød, at man skulle bruge 1 pund til hver ko, det ændredes senere til 1 pund for hver 20 pund mælk man leverede. Man skulle vise kvittering for at man havde indkøbt de kager man skulle, ellers blev man idømt en mulkt (bøde), 1 kr. for hver 20 pund man havde købt for lidt.

Dyrlæge Kristensen, Lime har engang givet en andelshaver en attest på, at kagerne var et usundt foder for hans køers sundhed, også blev han fritaget.

1889: Nye medlemmer skal betale 2 kr. i indskud pr. ko + kørsel og blev senere forhøjet til 4 kr. pr. ko.

11. april **1890** blev det vedtaget at opføre et ishus til 1.000-1.200 kr. Andelshaverne skulle levere det fornødne til isolering enten hakkelse eller tørvejord i forhold til antal køer. Murerarbejdet fik Niels Kjeldsen for 40 kr.

Fra 1. maj **1891** optages en del nye medlemmer, herimellem blandt andre la Cour, Raaballegård med 50 køer. Mejeribestyrerens løn nedsættes med 350 kr. årligt, samtidig forpligtede han sig til at tage del i reparationsudgifter med 10% og i kulforbruget med 10% og det anslås til henholdsvis 200 kr. og 100 kr.

12. oktober **1892** generalforsamling på Lausminde Kro (Slyngborg). Lærer Busk, Hørning indmelder sig med 3 køer (hans søn er i dag direktør på mejeriet Vesterbro, Århus). I mejeriets love var indført i paragraf 8, at roer som brugtes til malkekøer skulle være optaget 1 måned for de skulle bruges, det forandredes nu til 14 dage. Andelshaverne blev nu stillet frit med hensyn til brug af rapskager, men hvis det viste sig at mælkenes kvalitet ville falde i finhed, overlades det til bestyrelsen at indføre brugen igen. Fra Randers Amtsråd forelå skrivelse om at man skulle bruge bredfælgede vogne til kørsel med mælk. Formanden fik bemyndigelse til at forhandle med andre formænd, om at få bestemmelsen ændret.

12. november **1894** ny pasteuriseringsapparat og smøræltemaskine, begge dele 884 kr.

16. april **1896** vedtoges det for 1 år at bestille og betale 50 eksemplarer af Andelsbladet til omdeling hos andelshaverne, således at 4 andelshavere deles om 1 blad.

30. juni **1898**. Obligationer for det første lån fremlagdes i kvitteret stand. Nyt lån i Randers og Omegns Sparekasse til 4% i rente.

3. april **1912** udmelder 10 andelshavere i Fløjstrup Kær sig, og går med i Fausing Mejeri.

1913. 25 årsjubilæum kostede 1045 kr. og der var 186 par med, som betalte 1.50 kr. = 279 kr., resten udbetaltes af mejeriets kasse. Det vedtoges at indmelde mejeriet i JAF. (Jydsk Andels Foderstofforretning). Generalforsamling 16. oktober og ny formand Niels Pagter, Lund.

28. juni **1915**. Forsamlingen vedtog at indmelde mejeriet i Andelsbanken. Garantikapital 7000 kr. lånes i Landbosparekassen.

14. april **1917**. Man vedtog at købe 2 tdr. landjord mere som grænsede op til mejeriets grund, for en pris af 600 kr. Det må vist siges at have været en fornuftig disposition. 14. maj **1917**. Mejeribestyrer Alfred Jensen afgået ved døden, pladsen opslås ledig, der indkom 92 ansøgninger, der af 66 fra mejeribestyrere og her af blev det jo R. J. Rasmussen, Toftholm som fik pladsen.

Interiør fra mejeriet Birkehøj, fra venstre mejeristerne Anders Peter Andersen, Fløjstrup, Alfred Amdisen Møller, Hørning, Jens Kr. Christensen, Fløjstrup og mejeribestyrer Alfred Jensen.

4. juni **1918** købttes der 400.000 stk. tørv fra Moeskær Mose. 100.000 fra Tustrup, og andelshaverne skulle køre dem til mejeriet i forhold til deres malkekøer.

25. august **1918** mangler der endnu 170.000 at få kørt. Det pålægges de andelshavere som mangler at køre, at lå det gjort straks.

15. januar **1920** bevilges mejeribestyreren gratis mælk til 2 grise. Da der for tiden ikke er nogen afsætning for ost og da lagrene er fyldt, besluttedes det at standse produktionen af Roquefort ost, hvilket der var blevet en stor produktion af, det var jo noget som mejerist Rasmussen gik meget ind for og mejeriet var berømt for den produktion viden om.

3. marts **1921**. Store restancebeløb for foderstoffer og gødning. Der rettes henstilling til lokalformændene om at lå det bragt ned, på restancebeløb tilskrives 12%.

24. oktober **1922**. Herregården Tustrup optages som medlem, mens Sjellebro Kro ønsker at udtræde, hvilket blev vedtaget.

24. oktober **1923**. Formanden ønskede ikke genvalg, og nyvalgt blev Anders Rasmussen, Drastrup.

9. august **1929**. Da mælkemængden til mejeriet har været stærkt stigende det sidste par år, så man sig nødsaget til at foretage en udvidelse. Det bestemtes at bygge en ny bestyrerbolig og lade den gamle indrette til osteri, ostelager og kølerum.

29. august **1929**. Licitation af ny bolig. Murerarbejdet 5.870 kr., tømrerarbejde 1.583 kr., malerarbejde 370 kr., elektricitet m.m. 385 kr., i alt 11.200 kr. Ombygningen af den gamle bolig 48.620 kr.

28. oktober **1932**. Formanden fremhævede at mejeriets smør indtog en førsteplads her i amtet og som følge heraf kunne der sælges smør til en særlig køber i England til en overpris.

I 7. april **1935**. Det vedtoges at overføre mejeriets pengeomsætning til Andelsbanken, når denne åbner afdeling i Randers.

23. august **1935**. Ved en ekstraordinær generalforsamling giver mejeriets andelshavere tilslutning til kravet om økonomisk ligestilling med andre erhverv, derigennem at landbruget opnår mindst produktionsprisen for alle produkter som har afgørende betydning for samfundets økonomi. (Er vist ikke opfyldt endnu her 1963).

Mælkekusken Jørgen Jeppesen, Uggelhuse, foran Birkehøj Andelsmejeri. 1938.

Vil andelshaverne, hvis lovgivningen vægre sig ved at efterkomme dette rimelige krav, medvirke til de til kravets opfyldelse nødvendige foranstaltninger. Afstemning: 89 ja, 1 nej.

Oktober **1936**. Da der nu er installeret badeværelse på mejeriet, vedtoges det at alle kunne få bad om formiddagen a 50 øre pr. bad. Formanden omtalte den øvrige ombygning og at vi nu havde det bedste syrningsanlæg der fandtes. Flere mejeribestyrere havde allerede været her for at se på det. Ombygningen havde kostet godt 30.000 kr.

Oktober **1937**. Ny overenskomst for medhjælpere, hvor en fuldt uddannet mejerist skal have 46 kr. om ugen.

1937-38. Mejeriets største mælkemængde 6,3 mill. kg.

Birkehøj Andelsmejeri 1950

30. oktober **1942**. Bekæmpelsen af kvæg tuberkulosen blev enstemmigt vedtaget og i 1947 blev kastningsbekæmpelsen også vedtaget, og det var for andelshaverne af meget stor betydning at få disse to sygdomme udryddet, der var måske nogen der var lidt skeptisk med hensyn til om det ville lykkes, men i dag kan vi kun være tak- nemlig for at der blev taget så alvorligt fat på den sag og at det lykkedes.

13. september **1949**. Mejeribestyrer Rasmussen meddelte at han ønskede at fratræde sin stilling pr. 1. november 1949. Pladsen blev herefter opslået ledig, og der var 80 ansøgere, og det blev jo mejeribestyrer H. Simonsen, Fausing der fik pladsen.

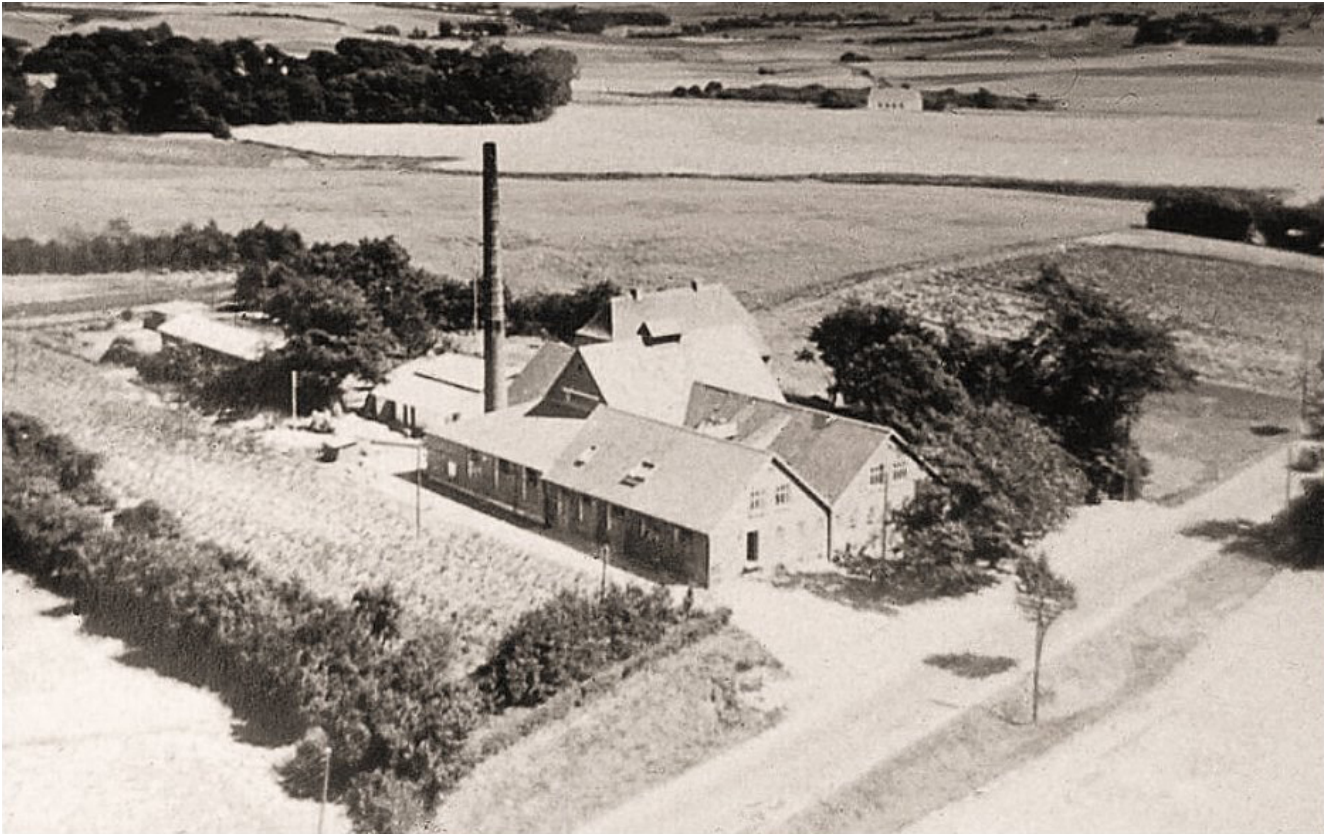
30. oktober **1949**. Det vedtoges at bygge nyt ostelager. Overslaget lyder på 70.000 kr. + 22.000 kr. til køleanlæg. Senere fulgte jo den sidste store omforandring og installation af de nye syrningsstanke af aluminium, installation af ostelager, nyt oliefyr m.m., en ombygning som kostede 267.000 kr., og senere fulgte jo opførelsen af ny kærnestue og kølerum og elevværelser, som beløb sig til 145.000 kr. Efter denne ombygning havde vi også et mejeri der var tip top.

30. oktober **1951**. På grund af svigtende helbred trak Anders Rasmussen sig tilbage som formand efter 28 års virke. Nyvalgt blev Kr. Juul Christensen, Moeskær.

I **1955** blev der anskaffet en ny stålkerne og pakkemaskine til smørret.

Udover de store ombygninger som er omtalt, har man naturligvis måttet skifte forskellige maskiner ud efterhånden som de blev slidt eller forældet. Da man var færdige med den sidste store ombygning og nyanskaffelser, tror jeg nok vi var mange der syntes, at nu var det så godt og tidssvarende som det kunne blive,

men efterhånden som tiden går er der jo et og andet som vi kunne ønske os anderledes. Vi har i de senere år forsøgt at følge lidt med udviklingen, for der kommer jo stadig nye maskiner frem der er bedre og mere tidssvarende.

Med hensyn til mejeriets start er der ingen tvivl om at de folk som tog initiativet, har haft store bryderier med at få landmændene med, idet det jo må have været en kolossal omvæltning fra selv at lave smørret hjemme på gården og så nu skulle man bare sende mælken til det her mejeri, men det viser forhandlingsprotokollen jo også at mange har været skeptiske over for det nye, idet mange jo først har meldt sig ind efterhånden som de har set, at det gik vist alligevel ret godt på den her ny måde.

Men sådan er det jo altid når der kommer noget nyt, man kan jo bare se da man ville gå over til at afregne mælken efter fedtbestemmelse i stedet for flødebestemmelse, det var fremme på generalforsamling 4 gange og nylig 5. gang blev det vedtaget.

Der er et gammelt ord der siger, at 70 år er støvets år, men nu har Birkehøj da virket i 75; der tales godt nok for tiden om sammenlægning af mejerier, men hvad den nærmeste fremtid vil bringe på det område, skal jeg ikke komme nærmere ind på her, kun dette at vi nylig har fået forelagt en rationaliseringsplan for Randers Amt, som går ud på en fusion af 28 mejerier her på Norddjursland, hvoraf ca. 10 skulle videreføres.

Hvis andelshaverne vil tage ved lære af det sammenhold som mejeriets stiftere viste, og som der er vist igennem de 75 år, så tror jeg også, at der fremover vil være noget der hedder Birkehøj, men en økonomisk og fornuftig rationaliseringsplan må vi naturligvis ikke sige nej til, og det skal være mit håb og ønske at en sådan plan må blive til gavn og glæde for andelshaverne.

Jeg vil gerne rette en tak til vores forretningsforbindelser, både dem som vi køber maskiner og meget andet af, og dem som afhænder vores produkter, for godt samarbejde i årene der er gået, og håber det må fortsætte i tiden der kommer.

Ikke for at fremhæve nogen frem for andre, men der er dog en forretningsforbindelse som jeg lige vil nævne her, det er det samarbejde som vi indledte i foråret med Dofo Ost. Det er nyt, men jeg håber at det må blive til gavn og glæde for begge parter. (Man gik ind i det samarbejde fordi det var meget vanskeligt at sælge osten på grund af overproduktion).

Jeg vil også gerne rette en tak til mejeribestyrer Simonsen for god og dygtig ledelse af mejeriet i de år, du har virket her på Birkehøj. Jeg ved, at du gør en stor indsats for at nå så godt et økonomisk resultat som muligt, at det så et enkelt år som det sidste kniber med at få osten afhændet på grund af overproduktion, så resultatet ikke bliver så godt, er jo ikke din skyld.

Jeg vil også rette en tak til andelshaverne for den tillid og det gode samarbejde I har vist os i årene der er gået, og håber at det vil fortsætte fremover.

Tak allesammen

Jørgen Andersen, formand, 1963

Da det i Jørgen Andersens jubilæumstale nævnte samarbejde mellem de 28 mejerier ikke kom til at virke og Birkehøj lå indenfor det naturlige opland til Randers Andelsmejeri, overgik samtlige leverandører i foråret 1967 hertil. Birkehøj kørte som mejeri en kort tid, og blev af Randers Andelsmejeri solgt til termoglasfabrikken »RADO«.

Milepæle i mejeriets historie

- 1886:** Med lærer Karl Andersen ved Drastrup Skole i front tages initiativet til at få etableret et andelsmejeri
- 1887:** Udarbejdes vedtægter, tegnes andelshavere, købes jord, optages byggelån og mejeriet bygges
- 1888:** Nikolaj Boldsen, Floes vælges som bestyrelsesformand. Han virkede i 25 år
- 1888:** Mejerist Alfred Jensen fra Årslev, ansættes som mejeribestyrer for en årsløn af 1.350 kr. Ansat i 29 år
- 1888:** Den 21. august modtages den første mælk fra andelshaverne
- 1889:** Nye medlemmer skal betale 2 kr. i indskud pr. ko + kørsel og blev senere forhøjet til 4 kr. pr. ko
- 1890:** Opføres et ishus. Andelshaverne pålægges at levere isolering i form af hakkelse eller tørvejord
- 1912:** 10 andelshavere i Fløjstrup Kær udmelder sig, og går med i Fausing Mejeri
- 1917:** Mejeriet køber 2 tdr. landjord, som grænsede op til mejeriets grund
- 1918:** Købtes 500.000 stk. tørv fra bl.a. Moeskær Mose. Andelshaverne pålægges at køre dem til mejeriet
- 1929:** Der bygges ny bestyrerbolig og den gamle indrettes til osteri, ostelager og kølerum
- 1932:** Mejeriets smør indtog en førsteplads her i amtet og kunne derfor sælges smør til England til overpris
- 1935:** Mejeriets pengeomsætning flyttes til Andelsbanken afdeling i Randers
- 1936:** Der installeres badeværelse på mejeriet, hvor alle kan få bad om formiddagen á 50 øre pr. bad
- 1937:** Ny overenskomst for medhjælpere, hvor en fuldt uddannet mejerist skal have 46 kr. om ugen
- 1938:** Mejeriets største mælkemængde: 6,3 millioner kg
- 1942:** Andelshaverne vedtager enstemmigt at bekæmpe kvæg-tuberkulosen
- 1947:** Andelshaverne vedtager enstemmigt at iværksætte kastningsbekæmpelsen
- 1949:** Der bygges nyt ostelager og nye syrningstanke installeres. Mejeri erklæres herefter for at være tip top
- 1962:** Randers Amt anbefaler en fusion af 28 mejerier på Norddjursland, hvoraf ca. 10 skulle videreføres
- 1963:** Birkehøj Andelsmejeri kan fejre 75 års jubilæum
- 1963:** Der indledes et samarbejde med Dofo Ost for bedre at kunne afsætte overproduktion af ost
- 1967:** Mejeriet sælges til Randers Andelsmejeri og samtlige andelshavere overgår hertil
- 1967:** Randers Andelsmejeri sælger Birkehøj Andelsmejeri til termoglasfabrikken »RADO«

Edvard Østergaard med sin mælkevogn, som er pyntet i anledning af Birkehøj mejeris 50 års jubilæum - 1938

Birkehøj Mejeri de første 60 år

Fortalt af Rasmus Mariager i bogen "Essenbæk Sogns Historie" fra 1937

Da der i 1888 bliver gjort forberedelser til at bygge et andelsmejeri, bliver en grund 1 km syd for Drastrup købt. I sidste øjeblik blev der dog betænkeligheder, da det kunne se ud, som der ikke fandtes tilstrækkeligt vand på stedet. Hørning Sogn var lige ved at trække sig tilbage og begynde at arbejde for et mejeri ved Sjellebro Kro med tilslutning fra Vester Alling og Årslev sogne.

Sagen gik dog i orden for Birkehøj og fandt fuld tilslutning fra de 3 sogne: Virring, Essenbæk og Hørning. En stor del udflyttere har siden sluttet sig til samt Herregaarden Tustrup. Fløjstrup Kær og nogle gårde i Virring er senere udtrådt og har sluttet sig til Fausing Mejeri.

Der blev lånt 24.000 kr. til opførelse af mejeri med inventar. Lånet skulle afdrages over 10 år. Den 28. august 1888 kunne mejeriet begynde.

Niels Hornbæk, Hørning, var formand under byggeriet; han trak sig tilbage ved den første generalforsamling, og gårdejer Nicolaj Boldsen blev valgt som formand og virkede som sådan i over 25 år. Derefter blev gårdejer N. Pagter, Lund, Formand en del år, og efter ham gårdejer Anders Rasmussen, Drastrup, som har været det siden. (Stoppede 1951).

Den første mejeribestyrer var Alfred Jensen, f. 1863 i Årslev, gift med Jensine, f. Jespersen, fra Årslev, f. 1867. De havde 2 børn, Helga og Sigurd. Han var Bestyrer i 29 år indtil 1917, da han døde pludselig af et hjerteslag. Den uddannelse, som nu kræves inden for mejeribrug, kendtes ikke dengang. Alfred Jensen havde kun fået en kort uddannelse, men han ledede det store mejeri rigtig godt. Han deltog meget i tidens bevægelser og udvikling, og deltog i hingste- og ejendomshandler. Han var ret godgørende, eller måske rettere sagt, han kunde ikke sige nej til dem, som klagede, og han tabte tit nogle småsummer på den måde. Han var af en ilter natur; han „tordnede og lynede“ over mejerister og mælkekuske, men efter en så kraftig modtagelse kunde det godt ske, at Alfred Jensen ved afgang havde lånt den udskældte 50 kr.

Da der efter hans død skulle vælges en ny bestyrer, meldte der sig ca. 100 ansøgere. Rasmus J. Rasmussen, som havde været bestyrer oppe i Hanherred, blev foretrukket; han virker endnu.

Det var intet dårligt valg. Ved alle udstillinger står han næsten altid i første række, både med smør og ost. Han er meget politisk interesseret, og står som formand for Borupkredsens Venstreforening.

Det viser sig herved, at der kun har været meget lidt udskiftning i ledelsen af mejeriet, hvilket her som andre steder gavner et foretagende.

Mejeribestyrer Rasmussen er f. 1882 i Ryslinge på Fyn, gift med Johanne, f. 1886 i Ørslev på Sjælland. Børn: Karen, f. 1911, Sigrund, f. 1918, Hans, f. 1920, og Ingeborg, f. 1929.

Da Mejeriet blev bygget, var beboelsen nærmest at kalde „primitiv“. Kun loftspladsen gav rum for beboelse. I den ene gavl 2 små Skråkamre til mejeribestyreren og familie, i den anden gavl det største rum, spisestue. Personalets Værelser samt køkkenet var skråkamre. Der blev et par gange gjort henstilling om en bedre bopæl, men formedelst den store sum 4000 kr. blev det forkastet. Til sidst blev der dog bevilget til en tilbygning mod Vest, og nu blev der en tidssvarende Beboelse.

Derimod var der næsten aldrig modstand mod de årlige ret store krav om nyanskaffelser af maskiner og lignende, som efter teknikens fremgang på mejeribrugets område stadig krævedes.

Trods det, at Fløjstrup Kær og enkelte andre var udtrådt, blev mælkemængden stadig stigende. Det højeste tal nåedes vist 1933 med 13 millioner pund. Osteproduktionen var også udviklet betydeligt.

Man stod nu atter overfor en udvidelse af mejeriet og besluttede da at bygge et helt nyt fritliggende hus til bestyreren og inddrage den forrige Bopæl til Mejeriet, og ombygge hele den nederste del til et fuldt moderne indrettet mejeri med god plads til osteproduktion. Det kostede 40.000 kr. Endnu er der et punkt hvor det langt fra er moderne. Det virker nærmest antikvarisk, at der endnu regnes med pund.

For at sikre sig udvidelse blev der 1917 købt et par tønder tilstødende land. Den frygt, son var tilstede ved anlægget, var ikke helt uden grund. Der har gentagne gange været vandmangel, men nu synes denne ulempe at være overvunden.

Interiør fra mejeriet Birkehøj, fra venstre mejeristerne Anders Peter Andersen, Fløjstrup, Alfred Amdisen Møller, Hørning, Jens Kr. Christensen, Fløjstrup og mejeribestyrer Alfred Jensen.